

Ylivarovaisuus vaivaa kuntayhtiöitä

Uuden Länsimetron piti aloittaa liikennöinti elokuussa 2016, mutta toistaiseksi Ruoholahden asemaa pidemmälle ei metrolla pääse. Metron viivästyminen kuukausilla tuli yllätyksenä ja paljasti samalla heikon tiedonkulun eri tahojen välillä.

Julkisesti omistetut yhtiöt vetoavat liian herkästi liikesalaisuuksiin ja jättävät julkistamatta yleisen edun kannalta oleellisia asioita. Mikään laki ei estäisi olemaan nykyistä avoimempi.

Länsimetron viivästyminen paljasti karulla tavalla heikon tiedonkulun Espoon ja Helsingin kaupunkien omistamien Länsimetro Oy:n ja kuntapäätäjien välillä.

Viranomaisten asiakirjojen julkisuutta koskeva julkisuuslaki ei ulotu julkisesti omistettuihin osakeyhtiöihin. Länsimetroon pätevät osakeyhtiölain säännökset, joiden mukaan liikesalaisuuksien kaltaisia luottamuksellisia asioita ei saa kertoa ulkopuolisille.

Tyypillisiä salassa pidettäviä asioita ovat kuntayhtiön hallituksen toimitusjohtajalle myöntämät neuvotteluvaltuudet ja toimittajien tekemät tarjoukset. Laissa ei ole kuitenkaan liikesalaisuudelle selvää määritelmää.

– Julkisesti omistettu yhtiö voi arvioida käytännössä itse, mitkä asiat salataan ja mitkä asiat julkistetaan, Kuntaliiton lakimies **Saija Haapalehto** sanoo.

ASIAT SALAISIKSI VARMUUDEN VUOKSI

Kuntien luottamushenkilöillä on oikeus saada tietoa kunnan omistamista yhtiöistä, mikäli siitä ei ole haittaa yhtiölle tai sen sidosryhmille. Tietoa ei saa kuitenkaan suoraan yhtiöltä vaan kaupungin virkamiehiltä.

Saija Haapalehdon havaintojen mukaan kuntayhtiöt haluavat yleensä välttää riskejä. Siksi salassa pidettävät asiat määritellään hyvin laajasti.

Yksi syy tähän on, että hallituksen jäsenet pelkäävät joutuvansa henkilökohtaiseen korvausvastuuseen, jos he paljastavat epähuomiossa yhtiön liiketoimintaa vahingoittavia ja kilpailijoita hyödyttäviä tietoja.

– Osakeyhtiölaki ei velvoita kuitenkaan salaamaan automaattisesti kaikkea tietoa. Asia pitäisi miettiä aina tapauskohtaisesti.

Haapalehdon mielestä avoimuutta lisäisi, jos salassa pidettävät ja julkiset asiat erotettaisiin toisistaan kuntayhtiön päätöksenteossa.

– Tämä voidaan tehdä jo kuntayhtiön hallituksen kokouksen esityslistaa laadittaessa. Salattavat asiat olisivat omina pykälinään, kun taas muu osa pöytäkirjasta olisi julkista.

KUNTAYHTIÖITÄ VELVOITETAAN AVOIMUUTEEN

Kaupungit ja kunnat ovat yhtiöittäneet viime vuosina paljon toimintojaan. Espoon tavoin myös monessa muussa kunnassa on herätty siihen, ettei kuntayhtiöiden toiminnasta saada niukasti tietoa.

– Kunnat ovat ryhtyneet tarkistamaan konserniohjeitaan. Kuntayhtiöiltä edellytetään jatkossa lisää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä, Haapalehto sanoo.

Haapalehdon mukaan kunta voi määritellä konserniohjeissa tytäryhteisöille velvoitteita, joilla turvataan tietojen saamista tytäryhteisöjen toiminnasta.

– Luottamushenkilöiden tietojensaantioikeuden on oltava mahdollisimman laaja ottaen huomioon tytäryhteisöjen luonteen, Haapalehto toteaa.

Helsingin yliopiston viestintäoikeuden professori **Päivi Korpisaari** huomauttaa, että avoimuuden lisääminen on myös julkisesti omistetun yhtiön etu. Yhtiö voi aina harkita, että se raottaa julkisuutta enemmänkin kuin laki suoranaisesti velvoittaa.

– Se antaa kuntalaisille mahdollisuuden valvoa yhtiön toimintaa ja vakuuttua siitä, että toiminta on laillista ja läpinäkyvää. Tämä vaikuttaa myönteisesti yhtiön maineeseen ja lisää toiminnan hyväksyttävyyttä, Korpisaari perustelee.

SOTE-UUDISTUS VAUHDITTA A KESKUSTELUA

Länsimetron kuumentamassa keskustelussa on noussut esille vaatimuksia, joiden mukaan julkisuuslaki tulisi ulottaa jatkossa myös viranomaisten määräysvallassa oleviin yhtiöihin.

SDP:n kansanedustaja **Timo Harakka** teki syyskuussa asiaa koskevan lakialoitteen eduskunnalle.

Päivi Korpisaaren mielestä julkisuuslain tarkennus saattaisi olla tarpeellinen.

– Olisi ehkä syytä harkita sellaista lakia, jossa verorahoilla rahoitetut yritykset ja yhteiskunnallisesti merkittävät hankkeet tulisivat nykyistä laajemmin julkisuuslainsäädännön piiriin, hän pohtii.

Korpisaaren mielestä mallia voisi ottaa muista Pohjoismaista. Esimerkiksi Ruotsissa kuntien omistamat yhtiöt ovat julkisuuslain piirissä. Niiden asiakirjoihin sovelletaan siis samoja sääntöjä kuin viranomaisiin.

Julkisuuskeskustelua vauhdittaa tuleva sote-uudistus, jonka odotetaan lisäävän huomattavasti yksityisten yritysten roolia sosiaali- ja terveystalvaelujen tuottamisessa. Tulevaisuudessa jopa miljardeja euroja veronmaksajien rahoja käytetään yhtiöiden kautta.

Sote-projektin johtaja **Tuomas Pöysti** lupasi syyskuussa Ylen haastattelussa, että sotea koskevassa järjestämislaissa säädetään erikseen julkisuuslain laajemmasta soveltamisesta.

Matti Remes
Kuva: Mikko Taipale